

هروری د ژێدەرین دیرۆکی دا

شقان شکرى هرورى

جهین ب بهاو ستراتیژی، رولی خۆ د دیرۆکی دا دبیین. هروری ژى ئیک ژ وان جهانه کو باسی وئ دپەر توکین کەقنن میژوووی دا هاتی. هەر پەر توکەک ب شیوهیهکی ل قەلەم دەت. هەندەک نشتوکا باسی رولی وئ یی میژوووی کرێه. بیین دی باسی شوینوارین وئ کرێه. هەنە ژى باسی بارى وئ یی جفاکی کرێه. پەر توک ژى هەنە باسی بارى وئ یی ئابوری و دەر امەت و داھاتی وئ یی هەشک و ناڤا وئ یا مشە کرێه.

د هەندەک قەکوولینین ل فان سالیان دو ماھین دا ل سەر هاتینە نڤیسین، هەندەک جهان لی تەر خان دکەن بو چالاکیین وەر زشی ژبلی جهین گەشت و سەیرانان. ئەف بەحسە د ژێدەرین ژیک جودا دا هاتیە بەسەکرین ل سەر دەمین دەسەلاتدارین ل کوردستان هاتینە دامەزراندن یان دەسەلاتداری ل قی دەقەرئ کرێ. ئەف پەر توکە چ دکەقن بن ژ بەری سەدان سالان، یان ژى دنوی بن، هاتینە پشککرن بو دوو جوینا؛ ئەقین ژیری ژى هەندەک ژ وان ژێدەرانه:

* جوینی ئیک: پەر توکین کەقن: ئەف جورین پەر توک د زقرنە سەر دەمی میرین کەقن بیین بەری سەدان سالان ئەوین ل قی دەقەرئ دەسەلاتداری گیرای:

- ۱- مسکویه، ابو علی احمد بن یعقوب ل (۴۲۱ ک/ ۱۰۳۰ ز) وەغەر کرێه، تجارب الامم، تصحيح مدروز، مکتبه المثنی (بغداد د/ ت) ج ۲.
- ۲- یاقوت الحموی ل (۶۶۱ هـ / ۱۲۲۸ م) وەغەر کرێه، معجم البلدان (بیروت د/ ت) ج ۴، ج ۵، ج ۸.
- ۳- ابن الأثیر، عزالدین ابو المحسن علی بن محمد الشیبانی ل (۶۳۰ ک/ ۱۲۳۲ ز) وەغەر کرێه، الکامل فی التاریخ (بیروت ۱۹۸۷) ج ۹، ج ۱۰.
- ۴- ابن عبدالظاهر ل (۶۹۲ ک، ۱۲۹۲ ز) وەغەر کرێه، الروض الزاهر فی سیره الملک الظاهر، توپژاندنا عبدالعزیز الخویطر (الریاض: ۱۹۷۶).
- ۵- البیرونی ل (۷۲۶ ک/ ۱۲۲۸ م) وەغەر کرێه، معجم البلدان (بیروت د/ ت) ج ۳، ج ۴، ج ۵، ج ۸.
- ۶- ابن فضل الله العمري ل (۷۴۹ ک، ۱۳۴۸ ز) وەغەر کرێه، المسالك الاصبار فی مالک الامصار، دەرێخستنا فؤاد سزکین، دەستڤیسەکا وینەداره ل پەر توکخانا
- ۷- ابن ناظر الجیش ل (۷۸۶ ک، ۱۳۸۴ ز) وەغەر کرێه، تثقیف التعریف، دەستڤیسەکا وینەداره ل سەر مایکروفلی، مکتبه الدراسات العلیا، کلیه الادب، جامعه بغداد، رقم ۱۷۹۷.
- ۸- ابن خلدون ل (۸۰۸ ک، ۱۴۰۵ ز) وەغەر کرێه، تاریخ ابن خلدون (بیروت ۱۹۷۹) دارالفکر ج ۵.
- ۹- ابو العباس احمد بن علی القلقشندی، ل (۸۲۱ ک، ۱۴۱۸ ز) وەغەر کرێه، صبح الاعشی فی

- ۸- عبدالرقيب يوسف، الدولة الدوستیکه فی کردستان الوسطی. (بغداد ۱۹۷۲)، مطبعه اللواء، الجزء الاول الطبعة الاولى.
- ۹- سوادی عبید محمد الرویشدی، أماره الموصل فی عهد بدرالدین لؤلؤ، ۱۲۰۹-۱۲۶۱ (بغداد ۱۹۷۱) مطبعه الارشاد.
- ۱۰- خليل علی مراد، تاریخ العراق الاداری والاقتصادی فی العهد العثماني الشانی، بغداد ۱۹۷۵ ناما ماجستیژی.
- ۱۱- احمد الصوفي، خطط الموصل (الموصل ۱۹۵۳) ج ۱-۲.
- ۱۲- عماد الدین خليل، عمادالدین الزنکی (الموصل: ۱۹۸۵).
- ۱۳- دليل محافظه دهوك (د. ت).
- ۱۴- عباس العزاوي، تاریخ العراق بین احتلالین (رقم ۱۴۰۴ هـ) ج ۴.
- ۱۵- عباس العزاوي، العمادیه فی مختلفی العصور.
- ۱۶- زبیر جلال اسماعیل، الاکراذ فی کتب البلدانین والرحاله المسلمین فی العصور الوسطی. (اربیل: ۱۹۹۸).
- ۱۷- کاوه فریق نامیدی، أماره بادینان (۱۷۰۰، ۱۸۴۲)، (اربیل ۲۰۰۰).
- ۱۸- د. زرار صدیق، کردستان فی القرن الثامن الهجری اربیل: ۱۹۹۹. چاپا دووی.
- ۱۹- محمد جاسم حمادی، الجزیره العباس، أماره بهدینان، العباسیه، الموصل ۱۹۶۹.

ژ سالا ۱۹۵۹ نه خوشخانه ل گوندی هروری ههبوو نوکه نینه!

نەخوشخانه پیدت بەکا مروفاپه تیبی یه ل هەر جهه کێ هه بیت. نەخاسمه ل دهقەرین دویر و ناسن. لهوا هەر ل سالا ۱۹۵۹ بو جاراً تیبکی پستی ههول و بزاقین گوندا، خانبی سید شکرى حجى محمد علی کره نەخوشخانه و حسام الدین نشات وهک برینبێچ لی کار دکر و شهید بهجت عبیدالله وهک بهر دهست. ل سالا ۱۹۶۱ ژبهر دەستپیک شورهشا ئیلونی هاته گرتن. ل سالا ۱۹۷۱ بریار هاته دان ژ لایین حکومهتا مەرکەزیه کو ئافهین نەخوشخان ل هروری بێته ئافاکرن، (فاضل محمد امین پیرومهری) لی هاته دامەزراندن و وحید عبیدالله هروری وهک بهر دهست لی هاته دامەزراندن. پستی هینگی (عباس گهنج علی) هات هروری و هەر وئ سالی ئەز ژى لى هاته دامەزراندن وهک برینبێچ هتا سالا ۱۹۷۳. پاشی (سلمان داود مرقوس) هاته هروری هتا سالا ۱۹۷۴. پستی وی (محمد مجید عیسی) قائمقامت دهوکی بی قی گافی هاته هروری ژ لایین شورهش بێته هاته دامەزراندن و وانین ئنگلیزیی ژى ل قوتابخانی گوتن هتا سەقینا شورهشا ئیلونی. جارەکا دی (سلمان داود مرقوس) و سید مجید کامل و جوزل ئیزدی هاتنه هروری هتا سالا ۱۹۷۶. پستی وان (اقبال عبدالمجید) وهک معاون طبي هاته دامەزراندن هتا ۱۹۷۶/۶/۸ کو گوندی هرور هاته راکرن و کافلکرن ژ لایین رژیما بهعسا ژناقجوریه. لی پستی سەرهلدانا پیروز جارەکا دی گوندی زقرین سەر گوندی (۷۵) مال فی گافی ل گوندیه. بهلی مخابن نەخوشخانه لی نینه. لهوا داخازیی ژ حکومهتا هەر ژیما کوردستانێ دکین جارەکا دی نەخوشخانه ب زقریه هروری دا خزمتا گوندا بێته کرن.

برینبێچ
سلمان حسین هروری

ئهوین ل گوندی هروری ژیاين چ دبیزن؟

دیدار: کامران درباس هروری

سەیدا محمد رشید نامیدی، کو چوار سالا ژ سالیین شیتستا، ماموستا بول گوندی هروری. نوکه ل وولاتی ئەمریکا دژیت. دەمی ب سەردان هاتیه کوردستان. مه قبا بو مه بهحس و ان سالیین خواندنی و دیتنا وی بو گوندی هروری بکەت.

سالا ۱۹۶۰ ئەز ماموستا بوم ل گوندی هروری. ب راستی ئەز قی گافی ل ئەمریکا دژیم و ژین من هنده دئ بیهته (۷۰) سال. بهلی خوشترین ژیاين ئەو بو یان من ل هروری بوراندی. ژبه سروسشتی وئ بی خوش و دلغه کەر... ژبهر وان مرۆقین کەیف خوش و سوچهت کەر... ژبهر وان هتار و گويزو ههزیرو تربی هند بهر فسرده و وئ ئاقا تهزی. خه لکی گوندی زور دمهردبون، دبی بهلا بون... گه لک دکوردبون... په بوندی وائین جفاکی، زور ب هیز بون ل گه لیک. دیسان گوندی هروری جوداهیهک هه بوو دکهل گوندین دی ژ لایین رهوشه نبریه. مرۆقین

عبدالله و طاهر علی زور دهاتن دهف من. **سەیدا محمد رشید دیسان گوت:** وان چار سالیین ئەز ل هروری، ئەم بهرپرستین پارسی ژى بوین. مه گه لک ناریشه چاره سەرکرن، مینا پیکهاتنا ل گوندی گرکاو بریفکا کیسته. چونکه مه گرنگی دا ئەقن چەندی. ژبهر کو هینگی ریکخستین کومانیستا ب هیز بون ل دهقەرئ. لی ئەم دشیاین خوداتین خەلکی بین ل ئەقن دهقەرئ. چونکه ریکخستین مهژی زور ب هیز بون ل گوندی هروری و چەلکی و بریفکا قومییری کیتسته گرکا. **دوماهین سەیدای گوت:** ئەز زوری کەیف خوشم کو جارەکا دی ته ئەز برمهقه ناڤا زیری و دەرارو بیلیمیرو کەر مه ران و واری و دیقناڤ و هورکو خەنوکه ی.

محمد وهیسی

ششانه تی و خودانکرنا پهزی ژ کەفتنا دنات ملله تاندا یا هدی. لهوا حەتا ئەقروژی هەر ئەو کار و رهوشت بیین مابن. ژبهر هندی زانایین ئەشروپولوجی و فولکلوری، بهایهکن گه لک مهزن ددهنه فی چەندی ژبو دیارکرن و قه کولینا ژین و ژیاار ملله تان (۱). دیسان وهسا دیارکریه کو پستی نیچیرئ، ب خودانکرنا پهزی، به کەمین پیشه بو به ل سەر روین عەردی. هەر ژ کەفتنا و حەتا نهو پویته کی مهزن ب خودانکرنا پهزی هاتی به دان و نهخشین ریکخستی بو چهوانیا ب خودانکرنا وان هاتینه دان ژ هەمی لایه کی فه. گوندی هروری ژى، ئیکه ژ گوندین چیا بی کو ژیا نا پتیریا خەلکی وان ژبلی چاندنی، ل سەر ب خودانکرنا پهزی به. ژ گوندین خودان پهز بو به ل دهقەرئ. لهوا ئەوژی خودان ژۆم و ژۆزان بوینه. رامانا په یاشا ژۆزان د ژێدەرین کەفتین دیرۆکا نیسلای دا دهقەرکا چیا بی یا جوانه دکەفتنه دناڤهرا چیا بی ئەرمه نستانی و خەلاتی و ئازەریجانی و دیاربه کرئ و موپسلای (۲). په یهقهکا کوردی به بو وارین هاقین و بین ل زفستانان گه لک سار و ل هاقینان ژى گه لک هون ل کاره. ژۆزان وهک ناڤه کی جوگرافی بی

زۆم و زوزانین هروری

ئەفە ل زۆمان و ل گوندی ژى دهاتە کرن. دەرأڤ ل دەراری هاتیبون چیکرن بو ئاقدانا پهزی. بو جساراً ئیکێ ژ ناخ هاتیبونه چیکرن. پاشی ژبوتین داری و پاشی هاتن سەبکرن ژ کونکریتتی. دیسان نو به دهاتنه دروستکرن ل دوپ ژمارا پهزی و هەر ئیکى دزانی کەنگی نیا وی به. گوندی بیین هەمی سپیدئ دا رابن پشیه کی گیای بان بی هەزێ دگهل خۆ ئین گوندی بو مشتیا پهزی ل وەرزی زفستانێ دا کارین خوه بین رۆژانه کن هتا ئیشاری دا هەر ئیک هندهک فیتقی بو خیزانا خو بهت و چیهته زۆمی. هوسا ژیا نا وان دهاته ریکخستن.

خەلکی گوندی بو مای (۷۰) رۆژان دمانه ل زۆمان و ل (۲۵) ی مهها ته باخی ب دوپاهی دهات. بهردانا مازبان ژى دکهته دی مای دا. رۆژا بهری فهگه هاستنا مالان، مینا جهانهکا فهرمی کاده ل ته قایا مالان دهاتنه چیکرن. وئ شه قی ژى جهیل و گه جین گوندی ژ کورو کچان ههتا درهنگی شهف شه فبیری یا خو ب گیترا نا شاهی و دیلانان دبره سەر. سپیدئ دا رابن مایین خو بارکەن و کوچکین خو هه رفیان و بهرەف گوندی کەفتنه رن:

- ۱- عبدالرحمن نقشبندی، روشنبیری نوئ، ژماره (۸۵) ۱۹۸۱ پهزو رهوشت.
- ۲- یاقوت الحموی، معجم البلدان، بیروت ۱۹۹۵ ج ۳ پ ۱۵۸.
- ۳- عبدالرقيب يوسف، الدولة الدوستیکه فی کردستان الوسطی، اربیل (۲۰۰۱) پ ۱۹۳.
- ۴- ابن حوقل، صوره الارض، بیروت ۱۹۷۹ پ ۲۹۷. دیسان خودانێ فه رهنگا الهدیه الحمیدیه فی اللغة الکرده/ یا خودانێ وئ ضیاء الدین الیاشا الخالیدی المقدسی، لاپه ری (۱۰۵) ئ هه مان رامانی د دهته.
- ۵- الاصلطخری والمسالک والمسالک تحقیق محمد جابر العال، (مصر: ۱۹۶۱ پ ۶۸-۷۲).

جیولوجیا گوندی هروری

ئەندازیار: حسن یوسف هروری

گوندی هروری د کەفتنه دگه لیک تەنگ دا. ئەف پیکهاتیه چیبویه ژ ئەنجامی لقینین ئەردی، ئەوین بوینه ئەگەرئ بلندرنا فی دهقەرئ و بهرچاقبونا تهختین جیولوجیا گه لک کەقن کو دزقرنه بو چاخین جیولوجیین ژیک جودا. ئەقین ژیری ژ پیکهاتین گرنکن ل گوندی:

- **پیکهاتیا گوندی هروری:** (Heror Formation)

ئەف پیکهاتیه ژ تهختین بهری رهش (الحجر الجيري العسوی) پیک دهیت. هیمایی وی بی زانستی (CaCO3) یه. دیسان ژ تهختین (الطفل السلتی) یه Silty Shill دیسان ژ (Dolomite) یه کو هیمایی وی بی زانستی

پیکهاتیا چیا بی زری: (chia Zeary Formation)

ئەف پیکهاتیه ژى ژ تهختین (الحجر الجيري caco3) بهری رەنگی شین پیک دهیت کو کەرەسەستئ (سلیکی) دناڤه کەفتنه گومتلا. دیسان گرتیکین کەرەسەستئ (جیرت chert) دناڤه هیه و ستوریتا فی پیکهاتین نیزیکی ۸۱۱.

- **گرنکیا ئابوریا دهقەرئ:**

ژبهر بهلاقبونا تهختین بهری رهش و شین ل فی دهقەرئ، مروف دشیت بو دمه کی دریت فی بهری ب کار بییت بو ئافاکرنا ئافهیا. چونکی سالوخه تین فان بهرا د گونج دکهل سالوخه تین بهرین مه رهه ری دهقەرکا کلاله ی، ئەوئ. نوکه ل بازاری. نمونین شان بهرا ل دهقەرئ رهین رەنگی سپی دناڤه هه نه. دیسان نمونین رەنگی رهش ژى دناڤ دا هه نه بی ی ره. ژ هەزی یه بیژین کو کومین مهزن ل دهقەرئ هه نه ژ فان بهرا کو بینه جهن پویته پیدانئ و مروف دکاربت ب کار بییت.